

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АВТОВЛАСНИКІВ

*Кульчій О.О.,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»*

Правове регулювання договірних відносин обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (даді – ОСЦПВВНТЗ) є невід'ємною умовою їх подальшого розвитку. Взаємозв'язки між сторонами договору суттєво впливають на сучасний стан страхового ринку. У зв'язку із недосконалістю регулювання відносин, що виникають у сфері обов'язкового страхування відповідальності автовласників, постає питання щодо поняття ефективності правового регулювання, адже саме вона є головним показником рівня розвитку останнього.

Сьогодні проблема підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин, що складають предмет цивільного права, наголошує Н. Кузнецова, уявляється актуальною вже не лише цивілістам та правникам загалом, але й значно ширшому колу інтересантів. Вельми часто її актуальність випробовують на собі й пересічні громадяни [3, с. 3].

Ефективність правового регулювання відомий російський правознавець А. Малько визначає як співвідношення між результатом правового регулювання та метою, що стоїть перед ним [4, с. 732].

Українська дослідниця О. Мельник пропонує подібну, але більш деталізовану дефініцію. На її переконання ефективність правового регулювання є результативною характеристикою його дії, що свідчить про здатність вирішувати відповідні соціально-правові проблеми [2, с. 13].

На думку сучасної російської дослідниці А. Абрамової ефективність правового регулювання – це оціночна категорія, з допомогою якої визначається рівень функціональності механізму правового регулювання у динамічному стані [1, с. 9].

Таким чином, головним критерієм ефективності, на нашу думку, є здатність системи права та її елементів (зокрема й інститутів) виконувати покладені на них функції. Додаткові ознаки можуть бути спрямовані на визначення того, як вказані функції мають виконуватися.

Однак значно більше практичне значення, на нашу думку, має визначення не ознак, а чинників, що безпосередньо впливають на ефективність правового регулювання суспільних відносин. Адже їх урахування дасть можливість удосконалити правове регулювання договірних відносин ОСЦПВВНТЗ. Хоча навіть із наведених визначень можна зробити перший висновок – задля здійснення ефективного правового регулювання необхідна чітка постановка мети такого регулювання, якій буде приділено увагу нижче.

Кожен із згаданих науковців окрім поняття ефективності правового регулювання пропонував і бачення чинників, що її визначають. О. Малько пропонував три шляхи підвищення ефективності регулювання суспільних відносин: 1) удосконалення правотворчості; 2) удосконалення правозастосовної діяльності; 3) підвищення рівня правової культури суб'єктів права [4, с. 732].

Упорядкованість процесу правого регулювання також має прямий вплив на швидкість реалізації прав учасників договірних правовідносин ОСЦПВВНТЗ. На нашу думку, з метою покращення рівня упорядкованості у Цивільному процесуальному кодексі України слід передбачити статтю, що передбачатиме особливості розгляду цивільних позовів про відшкодування шкоди, заподіяної унаслідок ДТП. Зокрема, слід передбачити обов'язкове залучення страхової компанії (далі – СК) третьою особою на стороні відповідача (чи співвідповідачем), якщо відповідальність останнього на момент скоєння ДТП була застрахована.

Заслужовує уваги ситуація, коли страхувальник згоден із вимогами потерпілої особи, готовий відшкодувати шкоду добровільно. Однак якщо він це зробить – фактично позбавляється страхового захисту, оскільки, з точки зору страховика, сприяє настанню страхового випадку. Такі дії страхувальником можуть бути вчинені лише за погодженням із СК. На нашу думку, з метою

стимулювання страховика до компромісу судові витрати у разі програшу справи в суді слід покладати на нього в повному обсязі (за виключенням витрат страхувальника на юридичну допомогу).

Гнучкість механізму правового регулювання договірних відносин ОСЦПВВНТЗ, на нашу думку, тісно пов'язана з поєднанням у такому регулюванні засобів нормативного та індивідуального регулювання. Саме останнім належить найвизначніша роль у забезпеченні цього критерію ефективності. Слід визнати, що роль індивідуальних засобів регулювання у ОСЦПВВНТЗ на сьогодні є мінімальною і потребує посилення. Найбільш актуальним положенням договору ОСЦПВВНТЗ, що потребує індивідуального регулювання, на нашу думку, виступає термін його дії, розмір страхової суми, відсоток цього ліміту, відведений на покриття моральної шкоди та система коригуючих коефіцієнтів до страхового платежу.

Привертає до себе увагу неоднозначне визначення кола суб'єктів, які зобов'язані страхувати свою цивільно-правову відповідальність, оскільки за нормами закону не підлягає реєстрації електротранспорт (тролейбуси, трамваї), можуть виникнути питання і щодо електромобілів, що вже необхідно вирішувати з огляду на технологічний прогрес у цій сфері. Однак ці проблеми не є критичними з огляду на можливість їх оперативного вирішення розпорядженнями Держфінпослуг, якими встановлюються коригуючі коефіцієнти зокрема і за типом транспортного засобу. Складніше із транспортом, який не підлягає реєстрації у Державтоінспекції МВС України (наприклад, троллейбуси).

Головними принципами удосконалення Закону «Про ОСЦПВВНТЗ» мають стати: комплексний характер змін, дотримання балансу між захистом прав та інтересів страхувальників та забезпеченням платоспроможності страховиків, які здійснюють даний вид страхування, зокрема, недопущення випадків страхового шахрайства, недопустимість обмеження договірної свободи щодо визначення змісту договору ОСЦПВВНТЗ. У протилежному

випадку існує загроза втрати досліджуваним видом страхування цивільно-правового характеру.

Задля здійснення ефективного правового регулювання необхідна чітка постановка мети та завдань, обумовлених потребами та проблемами системи страхування в Україні. Ефективність правового регулювання забезпечують різноманітні чинники, які проаналізовані дослідниками як на теренах України, так і за кордоном. Проте між авторами різних концепцій немає суперечностей у баченні критеріїв ефективності – вони по-різному визначаються, мають неоднаковий рівень деталізації.

Відсутність радикальних перетворень, готовність законодавця реагувати на запити страхового співтовариства та страхувальників, про що свідчать неодноразові зміни до Закону та підзаконних нормативних актів, дозволяють зробити висновок, що регулювання ОСЦПВВНТЗ характеризується стійкістю та, водночас, мобільністю.

З метою розширення використання заохочень у правовому регулюванні договірних відносин ОСЦПВВНТЗ доцільно прагнути до запровадження вищого розміру базового страхового тарифу, при цьому збільшивши кількість понижуючих страхових коефіцієнтів. Слід приділити належну увагу порядку їх використання, адже нерідко бажання отримати нижчий страховий тариф або уникнути його підвищення спонукає страхувальників до вчинення правопорушень, надання неправдивої інформації страховикам.

Однією із найбільш гострих проблем ОСЦПВВНТЗ є правопорушення, до вчинення яких можуть вдаватися всі учасники договірних відносин та їх представники. Дієвим заходом для перешкоджання таким неправомірним проявам може стати використання норм, з допомогою яких здійснюється цивільно-правове регулювання договірних відносин ОСЦПВВНТЗ (передусім умови договору), та заходи, спрямовані на підвищення рівня правової свідомості і правової культури водіїв. До них слід віднести посилення договірної відповідальності за вчинення страхових правопорушень, причому не лише з боку страхувальника, але й з боку страховика, запровадження суттєво

понижуючих рівень страхових премій коефіцієнтів до базового страхового платежу на тлі його підвищення у разі обладнання страхувальниками своїх ТЗ спеціальними технічними пристроями, що дозволять здійснювати контроль за дотриманням умов страхування, встановлювати обставини настання страхових випадків. Одним із способів протидії страховим правопорушенням також може стати врегулювання порядку виплати страхового відшкодування шляхом ускладнення їх використання на цілі, не пов'язані з їх призначенням. Однак у подібних заходах завжди необхідно дотримуватися балансу між прагненням протидіяти правопорушникам та неприпустимістю обмеження прав добросовісних вигодонабувачів.

Список використаних джерел:

1. Абрамова А. А. Эффективность механизма правового регулирования : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Абрамова Алина Александровна. – Красноярск, 2006. – 206 с.
2. Кузнецова Н. С. Гражданское право и гражданское законодательство Украины: пути развития и дальнейшего совершенствования / Н. С. Кузнецова // Актуальні проблеми цивільного права : Збірник наукових праць за результатами міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 13-14 травня 2011 року / Відповідальн. за вип. Р. О. Стефанчук. – Харків : [Б.в.], 2011. – С. 3-5.
3. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Мельник Олена Миколаївна; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 18 с.
4. Теория государства и права : Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – 2-е изд., перераб и доп. – М. : Юрист, 2002. – 776 с.